

Раїса Танана

З ІСТОРІЇ ОДНОГО ЕКСПОНАТА До 125-річчя появи ікони Спаса Нерукотворного в Тарасовій світлиці

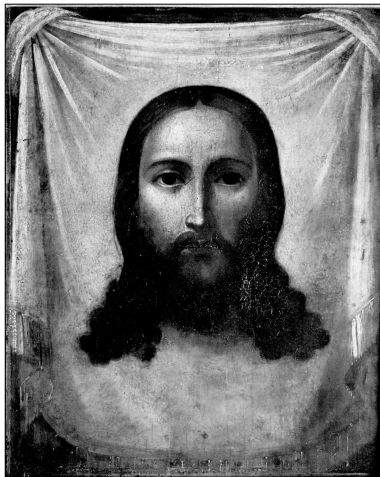
Ось уже понад двадцять років Кобзареві шанувальники, які приїздять вклонитися його могилі, мають змогу оглянути і відновлений перший народний музей Кобзаря – Тарасову світлицю. Вона знаходиться неподалік від музею поета й місця вічного спочинку довголітнього охоронця Шевченкової могили Івана Олексійовича Ядловського. Уперше така хата на Тарасовій горі була збудована на народні кошти 1884 року. Її відкриття відбулося одночасно із встановленням на могилі пам'ятника-хреста, виготовленого на заводі Термена в Києві. У 1930-ті роки через будівництво сучасного музею хатину розібрали. Як не намагалися наукові співробітники відтворити хоч би інтер'єр Тарасової світлиці в діючому музеї – все було марне: адже в кімнатах треба було вішати ікони.

І нарешті у зв'язку з підготовкою до 175-ї річниці від дня народження Т. Г. Шевченка була прийнята урядова постанова № 372 від 13 листопада 1987 року «Про додаткові заходи з благоустрою місць, пов'язаних із життям і діяльністю Т. Г. Шевченка». Один із її пунктів передбачав відновлення на території Шевченківського національного заповідника першого народного музею Кобзаря – Тарасової світлиці. При відновленні цієї хатини у великій нагоді стали відшукані в Полтавському обласному державному архіві (Ф. 723. – Оп. 3. – Спр.1) документи «О сборе средств на памятник Т. Г. Шевченко» (1883–1884), що стосувалися і відновлення Кобзарєвої могили [5, с. 465].

Урочисте відкриття хатини відбулося 3 серпня 1991 року. Нарешті здійснилася мрія, до якої так довго йшли не тільки працівники

національного заповідника, але й багато шанувальників Т. Г. Шевченка.

Усе в хатині, як і колись. Сіни розділяють її на дві половини. У правій – кімната, в якій жив із родиною доглядач могили І. О. Ядловський. Речі, що зберігаються тут, дихають атмосферою того часу. І це закономірно, адже більшість із них меморіальні: самовари, з яких колись І. О. Ядловський пригощав людей запашним чаєм із польових трав; мідний кухоль, із якого відвідувачі Шевченкової могили пили воду; дерев'яний круглий стільчик, на якому любив майструвати Іван Олексійович, а на ньому стоять дві дерев'яні колодки, на яких той шив взуття; одяг бабусі Мелашки, дружини І. О. Ядловського.

Ікона Спаса Нерукотворного

У лівій половині хатини – відновлена Тарасова світлиця. Експозиція в ній – 1912 року. Адже до наших днів зберігся великий, мистецьки оформлений металевий вінок, покладений на могилу Т. Г. Шевченка актором Московського художнього театру Г. Бурджаловим 27 травня 1912 року. На ньому бронзова табличка з написом: «Гениальному Шевченко земной поклон от Московского художественного театра». У травні минулого року вінку виповнилося 100 років, і він займає видне місце в Тарасовій світлиці.

Та є в цьому відновленому першому музеї Кобзаря ще одна меморіальна річ, яка на двадцять п'ять років старша за вінок. Це – ікона Спаса Нерукотворного. Її 1888 року подарував для Тарасової світлиці канівський нотаріус Захарій Іванович Краковецький зі своєю родиною – із дарчим написом на звороті. Який це був напис, – довідуємось із записів палкого шанувальника

Т. Г. Шевченка, уродженця Полтавщини (хутора Гавришівка Кобеляцького повіту) довголітнього охоронця Шевченкової могили Василя Степановича Гнилосирова:

«В юні якось я з жінкою, нотаріус З. І. Краковецький зо всею своєю сім'єю зібрались провідати могилу. Тоді ж таки привезли ікону Нерукотворного Спаса, що купив нотаріус для світлиці, будучи в Києві, де й освятив її, і прибили на покуті. На цій іконі зісподу напис: «Незабутньому Кобзарю, батькові Тарасу Шевченку от прихильних Зах. Іван., Земфіри Георгіївни, Олени, Галі та Ілька Краковецьких, Юрія Ник. Гутковського. 11 червня 1888 року. З. Краковецький» [2, арк.1 зв.]

Отже, 11 червня 2013 року маємо 125-роччя з того часу, як ікона з'явилась у музеї.

Хотілося б кілька слів сказати про людину, яка зробила такий цінний дарунок Тарасовій світлиці.

Захарій Іванович Краковецький тоді працював нотаріусом у Каневі. Хоч у деяких джерелах можна зустріти повідомлення про те, що 1888 року він був учителем арифметики й географії в м. Умані [4, с. 653]. Документи ж Державного архіву Черкаської області також засвідчують, що 1888 року З. І. Краковецький працював нотаріусом у Каневі [1].

За свідченням внука Краковецького Миколи Огійовича Крата, Захарій Іванович закінчив юридичний факультет Петербурзького уні-

верситету. По його шляху пішов і син Ілля, який теж здобув там освіту. Свій трудовий шлях Захарій Іванович починав учителем математики й історії в чоловічому духовному училищі в Умані. А 1888 року, як уже згадувалося, став нотаріусом у Каневі. Він був палким шанувальником Тараса Шевченка, часто відвідував Шевченкову могилу, Тарасову світлицю, де його гостинно зустрів І. О. Ядловський.

Любов до Шевченка, до всього українського Захарій Іванович намагався виховати й у своїх дітей. Завжди, коли ішов на Чернечу гору до священної могили поета, брав їх із собою.

Того дня, коли він приніс у Тарасову світлицю ікону Спаса Нерукотворного, разом із ним були дружина Земфіра Георгіївна та доньки – шестирічна Олена і трирічна Галина, і найменший син Ілля, якому щойно виповнилося шість місяців.

Із 1890 року З. І. Краковецький служить нотаріусом у м. Таращі. А про це довідуємося знову ж із записів В. С. Гнилосирова: *«1890 рік. 3 листа Зах. Іван. Краковецького, одержаного 26 січня з м. Таращі Київської губернії, де він тепер нотаріусом: «Літом думав і мав велику хіть поїхати до Вас у Канів, але хотілося цю мандрівку зробити разом з Комаровим, котрий*

скільки раз обіцяв завітати до мене, щоб разом поїхати на могилу батька Тараса, та йому щось перебаранчало» [2, арк. 8].

Про це пише в листі до музею від 25.08.2010 року і його внук із Москви М. О. Крат, який

багато років займається дослідженням архівних матеріалів про діяльність свого діда. Саме від нього ми дізналися більше про З. І. Краковецького: *«Как нотариус г. Тараща Захарий Иванович обнаруживается в Памятных книгах за 1890 г. и до 1896, как нотариус Умани с 1900 по 1916 г.»*. І далі в листі читаємо: *«Он был личным дворянином, Тытулярным советником, Гласным в городской думе, членом совета взаимопомоществования недостаточных учеников Уманьской гимназии, членом правления Общества взаимного кредита, председателем*

Педагог, нотаріус
З. І. Краковецький

Доньки З. І. Краковецького –
Люба та Оксана

Тарашанского Свято-Георгиевского общества с 1892 по 1896 гг.».

1900 року Захарій Іванович переїздить до Умані і працює тут нотаріусом. Одночасно він займається питанням відкриття в Умані української книгарні. 1910 року за допомогою звертається в Київ до визначного громадського діяча, мецената української культури, редактора газети «Рада» Євгена Харлампійовича Чикаленка. У листі від 10.03.1910 року зокрема пише:

«Здається, здійсниться наше спільне бажання мати в Умані українську книгарню... Буду Вас просити дати Вашої книгарні» [3].

М. О. Крат – онук З. І. Краковецького

Живучи в Умані, Захарій Іванович у березні влаштувався в уманському літературно-художньому гуртку вечори, присвячені українському поету. Помер, за спогадами внука М. О. Крата, 1919 року.

Чому ж саме ікону Спаса Нерукотворного вирішив подарувати канівський нотаріус для Тарасової світлиці? Ймовірно, йому було відомо, що вона з давніх-давен була однією з найулюбленіших на Русі. І саме її зображення подавали на військових знаменах, бо вважали, що вона допомагає в найскрутніші часи. Тому, даруючи цю ікону в перший народний музей Кобзаря, Захарій Іванович вважав, що вона буде найкращим для неї оберегом.

І висіла ікона в музеї Кобзаря, доки стояла хатина коло Шевченкової могили. Коли її розібрали, були втрачені і сліди цієї ікони.

Через кілька місяців після відновлення Тарасової світлиці до музею Т. Г. Шевченка зателефонував житель Канева і запропонував придбати ікону, яка, за його словами, колись тут і висіла. Спершу ми сумнівалися, чи це справді та сама ікона. Та коли він зачитав на звороті дарчий напис, наші сумніви розвіялися.

Коштів на її придбання музей у той час не мав. І на допомогу прийшла тодішній міністр культури України Лариса Хоралець. Розуміючи значення цього експонату, вона допомогла його

придбати. Після того, як ікона повернулася, ми мали змогу ближче її роздивитися, прочитати напис З. І. Краковецького. І, як виявилось, він там був не один. Нижче дарчого напису на зво-

Інтер'єр Тарасової світлиці з іконою Спаса Нерукотворного

ротному боці ікони є інший напис, зроблений тією ж самою рукою, але вже через 15 років: *«Були ще раз Захар, Галя, Ілько, Наталка Краковецькі, Андрій Коковський. 14.08.1903 р.»*.

Як свідчить цей напис, Захар Іванович побував на Шевченковій могилі зі своєю родиною 1903 року. У Тарасовій світлиці була вже книга вражень: її завів для відвідувачів 1897 року В. С. Гнилосиров. Та, на жаль, саме тоді на місці її не виявилось: очевидно, в черговий раз конфіскувала місцева влада. Тож Захар Іванович лишає запис на звороті ікони, яку подарував 1888 року.

І ми пишаємося тим, що у відновленій Тарасовій світлиці маємо такий безцінний експонат – ікону Спаса Нерукотворного.

Література

1. Актова книга нотариуса З. И. Краковецкого в г. Каневе на 1888 год // Державний архів Черкаської обл. – Ф. 668. – Оп. 1. – Спр. 2.
2. Гнилосиров В. С. К истории могилы Т. Шевченко / В. С. Гнилосиров // Институт рукописів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. – Ф-І. – № 335. – Т. 3.
3. Институт рукописів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. – Ф-І. – № 35543.
4. Суровцева Н. Листи / Н. Суровцева. – К.: Вид. ім. Олега Теліги, 2001. – 704 с.
5. Тарахан-Бережа З. П. Святиня: Науково-історичний літопис Тарасової гори / З. П. Тарахан-Бережа. – К.: Родовід, 1998.

